

Az idegenvezetői szakma jogi keretei: kihívások és lehetőségek Magyarországon és Európában

The legal framework of the tourist guide profession: challenges and opportunities in Hungary and Europe

Kundi Viktória¹

¹Széchenyi István Egyetem, Győr, Magyarország, <https://orcid.org/0009-0000-9766-6156>, e-mail address: kundi.viktoria@ga.sze.hu

Paper type: Research Article

Absztrakt

Cél – A kutatás célja az idegenvezetői szakma magyarországi helyzetének feltárása volt az Európai Unió jogi kereteinek és tagállamai szabályozási gyakorlatának tükrében. A tanulmány különösen a magyar jogszabályok hiányosságaira és ezek gazdasági, valamint szakmai következményeire kíván rávilágítani, továbbá megvizsgálta a jogi szabályozás korszerűsítésének szükségességét a minőségi turizmus és a szakma presztízsének helyreállításának érdekében.

Tervezés/módszertan/megközelítés – A kutatás négy lépésből állt: szakirodalmi áttekintés, magyar és uniós jogszabályok elemzése, európai országok (pl. Portugália, Csehország, Ausztria) idegenvezetői szabályozási gyakorlatainak összehasonlító vizsgálata, valamint félig strukturált mélyinterjúk készítése két magyar szakmai érdekképviselői szervezet vezetőivel. A módszertan projektív technikát is alkalmazott, amely a válaszadók attitűdjeinek és motivációinak mélyebb megértését tette lehetővé.

Eredmények – A kutatás igazolta, hogy a magyar idegenvezetői szakmát szabályozó jogi környezet elavult. Az nem megfelelő ellenőrzések lehetővé tették az engedély nélküli tevékenységek elterjedését, amely jelentős bevételkiesést és a szolgáltatási színvonal csökkenését eredményezte. Az európai összehasonlításokból kiderült, hogy több országban a szigorúbb szabályozás hatékonyan védi a szakmát és a minőséget. A szakmai szervezetek támogatják a jogszabályok megerősítését, az engedély nélküli tevékenységek szankcionálását és a képzési követelmények szigorítását. A kutatás eredményeként megfogalmazott javaslatok között szerepel egy egységes jogi keret létrehozása, a szakmai engedélyek rendszeres megújítása és az idegenvezetők digitális azonosító rendszerének bevezetése.

Eredetiség – A tanulmány újdonsága abban rejlik, hogy elsőként végez átfogó, összehasonlító elemzést a magyar idegenvezetői szabályozásról az uniós tagállamok gyakorlatának tükrében, kombinálva a jogi környezet elemzését szakmai mélyinterjúkkal. A szerző személyes, több évtizedes szakmai tapasztalatára is támaszkodott, amely hiteles és gyakorlatorientált szemléletet biztosított a vizsgálathoz. A kutatás olyan gyakorlati javaslatokat is megfogalmaz, amelyek közvetlenül hozzájárulhatnak a hazai turizmus fejlődéséhez és a szakma társadalmi presztízsének helyreállításához.

Kulcsszavak magyarul: érdekképviselő, idegenvezetés, jogszabályi háttér, turizmus,

Abstract

Purpose – The aim of this study is to explore the current status of the tourist guiding profession in Hungary within the regulatory frameworks of the European Union and its Member States. Specifically, the research addresses deficiencies in Hungarian legislation and examines their economic and professional consequences. It highlights the need for comprehensive regulatory reform to restore the prestige of the profession and support the development of high-quality tourism services.

Design/methodology/approach – The research was conducted in four stages: a review of the relevant literature; an analysis of Hungarian and EU legislation; a comparative study of tourist guide regulatory practices in selected European countries (such as Portugal, the Czech Republic, and Austria); and semi-structured in-depth interviews with leaders of two major Hungarian professional associations. The methodology incorporated projective techniques to gain deeper insight into respondents' attitudes and motivations.

Findings – The findings confirm that the legal environment governing the tourist guiding profession in Hungary is outdated, fragmented, and ineffective. Low penalties and insufficient enforcement have led to the widespread proliferation of unlicensed guiding activities, resulting in significant revenue losses and a decline in service quality. A comparative analysis shows that countries such as Austria and Spain, which apply stricter regulations, offer better protection for the profession and ensure higher service standards. Professional organizations strongly

advocate for reinforced legislation, stricter sanctions against illegal operators, and enhanced training requirements. Based on these findings, recommendations include the development of a unified, up-to-date legal framework, the periodic renewal of professional licenses, and the introduction of a digital identification system for tourist guides. **Originality/value** – This study is the first to provide a comprehensive, comparative analysis of Hungarian tourist guiding legislation within the context of the practices of other EU Member States, combining legal analysis with professional fieldwork interviews. The author's extensive personal experience of working as a tourist guide offers a practical and authentic perspective. The research formulates actionable recommendations that could contribute directly to advancing Hungary's tourism sector and restoring the societal prestige of the tourist guiding profession.

Keywords: tourism, tourist guiding, legislation, representation of interest, guide

1. Bevezetés

A kutatás célja, hogy a magyar idegenvezetők helyzetét az Európai Unió és tagállamai szabályozási keretei és gyakorlatai alapján vizsgálja, bemutatta a hazai szakmabeliek helyzetét a szervezet és tagállamai szabályozási keretei és gyakorlatai alapján.

Az idegenvezetés a világ egyik legrégebbi tevékenysége (Cetin & Yarkan, 2017). A modern idegenvezetői szerepkör gyökerei közvetlenül visszavezethetők a 17–18. századi Grand Tour időszakára (Brodsky-Porges, 1981). Az idegenvezetők szolgáltatóként az adott desztinációk nevezetességeit turisztikai szempontból mutatják be az egyéni vagy csoportos érdeklődők számára (MISZ, 2012). A tevékenység a turisztikai szolgáltatások közvetítő rendszere (Hu, 2007), mely Magyarországon a rendszerváltás idején kiemelt presztízsű szakmának számított, mára azonban jelentős értékvesztést szenvedett el. A szakma megítélése gyakran negatív, ami a társadalmi és gazdasági változások, a szakma felhígulása, a képzések könnyű hozzáférhetősége, valamint az engedély nélkül dolgozó „kollégák” nagy száma miatt alakulhatott így. A COVID-19 járvány – a turizmus „átka” – ugyanakkor paradox módon hozzájárulhatott a piac tisztulásához, hiszen a kihívások hatására számos szakmai szempontból gyengébb szereplő elhagyta a pályát. A jelenlegi helyzet tükrében az idegenvezetői szakma teljes újrapozicionálása szükséges, amely csak a vonatkozó jogszabályok átfogó reformjával valósítható meg Magyarországon.

2. Az idegenvezetői szakma meghatározása és sajátosságai

Az idegenvezetői tevékenységre vonatkozó definíciók meglehetősen tág értelmezési keretet biztosítanak, amelynek következményeként sokan különböző megközelítések mentén végzik ezt a munkát, gyakran más megnevezések alatt, sőt nem ritkán képesítés vagy hivatalos engedély hiányában.

Az Oxford English Dictionary (1933: 490) a „guide” (idegenvezető) fogalmát olyan személyként határozza meg, „aki vezet vagy utat mutat, különösen egy külföldi utazónak, akit azért alkalmaznak, hogy irányt mutasson (például hegyen, erdőn, városon vagy épületen át), és bemutassa az érdekes látnivalókat.”

Collins (2000: 22) értelmezésében az idegenvezető „olyan személy, aki a látogatókat az általuk választott nyelven vezeti, értelmezi egy terület kulturális és természeti örökségét, és rendelkezik az adott területhez kapcsolódó képesítéssel.”

Az idegenvezetők az első vonalban dolgozó szolgáltatók, akik jelentős mértékben befolyásolják a turisták benyomásait (Sheehan et al., 2007).

Cohen (1985) két fő szerepkört különít el az idegenvezetők munkájában: a vezetői és a mediátori szférát. A vezetői szerepkör magában foglalja a csoport irányítását, a konkrét helyszínek megközelítésének elősegítését, valamint a társadalmi felelősségvállalást, amely a csoport kohéziójának előmozdítására irányul. Ezzel szemben a mediátori szerepkör a kulturális közvetítői tevékenységet jelenti, amely a turistacsoport és a helyi közösség közötti szakadék áthidalására irányul (Alrawadieh et al., 2019; Cohen, 1985).

Magyarországon az idegenvezetői tevékenység jogilag nem rendelkezik egyértelmű meghatározással, azonban a Központi Statisztikai Hivatal (KSH n.d.) által kiadott FEOR-08 foglalkozási osztályozási rendszer az alábbi leírást adja: „Az idegenvezetés az idegenvezető által szerződés alapján nyújtott, a turisztikai szempontból jelentős (természeti, történelmi, műemléki, kulturális és egyéb szempontból

érdeklődésre számot tartó) értékeket előszóval ismertető szolgáltatás. Ide értendő a helyi idegenvezetés, csoportkísérés, telepített idegenvezető szolgáltatása”. Ez alapján az idegenvezető Magyarországon olyan szakember, aki magyar vagy külföldi turistáknak mutatja be az ország nevezetességeit, vagy magyar utazókat kísér külföldi útjaik során (esetenként egyéni megrendelés alapján).

A tanulmányban a World Federation of Tourist Guide Association (WFTGA, 2012) definícióját alkalmazom, mely szerint: „Az idegenvezető olyan személy, aki az általuk választott nyelven vezeti a látogatókat, miközben bemutatja egy célállomás kulturális és természeti örökségét. Tevékenységéhez helyi, területspecifikus engedéllyel rendelkezik, amelyet az illetékes hatóság bocsát ki.” Ugyanezt a definíciót alkalmazza az Európai Idegenvezetők Szövetsége (FEG n.d.) is.

A WFTGA meghatározása az EN 15565/2008 európai uniós dokumentumon alapul, amely az idegenvezetők képzési követelményeit, valamint szakmai képzési programjait szabályozza. A WFTGA (2012; WFTGA 2024) és a FEG (n.d.) által alkalmazott meghatározások hangsúlyozzák az engedély meglétének jelentőségét a szakmai tevékenység jogszerű végzéséhez. Black és Weiler (2013) arra hívják fel a figyelmet, hogy a 21. századi turizmusban számos új kihívással kell szembenéznie az idegenvezetőknek. Véleményük szerint a megfelelően képzett és engedéllyel rendelkező szakemberek színvonalasabb szolgáltatást képesek nyújtani, mint az engedéllyel nem rendelkező idegenvezetők.

Az idegenvezetés Európában általában engedélyhez kötött, ami érthető, hiszen a szakma egyszerre igényel személyes készségeket, például ápoltság megjelenését, kiváló kommunikációs és problémamegoldó képességet, valamint széleskörű, alapos tudást több szakterületen. Az idegenvezetők számára elengedhetetlen az ismeretek naprakész és hiteles közvetítése a művészet, az építészet, a politika, a társadalmi kapcsolatok, a gasztronómia, a kultúra, a vallás és a földrajz terén.

Az idegenvezetők kulturális közvetítők, akik a turisztikai helyszínek történetének és jelentőségének tolmácsolásával járulnak hozzá a turisták élményéhez (Ferreira & Willares, 2023). Munkájuk lényege az értékátadás, amely nemcsak tények bemutatásából áll, hanem érdekességek, legendák és történetek megosztásából is. Feladatuk, hogy a turisták ne csupán elégedetten távozzanak, hanem mélyebb ismereteket is szerezzenek az ország, a régió vagy a város jellemzőiről, kapcsolatairól és értékeiről, melyeket később továbbadhatnak.

Al-Ta'i (2001, idézi Kashawneh et al. 2019) szerint az idegenvezetők kötelessége, hogy átfogó információval lássák el a turistákat a látogatott helyszínekről. Ez magában foglalja a helyszínek történelmi, régészeti és kulturális dimenzióinak mélyreható ismeretét. Ezen túlmenően az idegenvezetőknek széles körű tájékozottsággal kell rendelkezniük a különböző kultúrákról, szokásokról és hagyományokról, hogy alkalmazkodni tudjanak a turisták sokféle igényéhez. A folyamatosan változó turisztikai piacon az idegenvezetőknek lépést kell tartaniuk a technológiai fejlődéssel is. De La Harpe és Sevenhuysen (2020) rámutatnak, hogy a turizmus iparágában elkerülhetetlen a technológia térnyerése, különösen a turisztikai alkalmazások és digitális eszközök számának növekedése miatt.

3. Vizsgálati irányok, kutatási módszertan

A kutatás újszerűsége, hogy a magyarországi idegenvezetők helyzetét az Európai Unió és tagállamai szabályozásai és gyakorlatai alapján vizsgálja és elsősorban az idegenvezetés jogi hátterére összpontosít, összehasonlítva az Európai Unió jogszabályait és nemzeti gyakorlatait a jelenlegi magyarországi jogszabályokkal és gyakorlattal. Célja, hogy részletesen bemutassa a magyar jogi környezetet, elemezve az idegenvezetők tevékenységét szabályozó – nagyrészt elavult – jogszabályokat és irányelveket.

A kutatás központi kérdése (**Q1**), hogy szükséges-e a magyar jogszabályok megerősítése, figyelembe véve az Európai Unió keretrendszerét és a vizsgált országok gyakorlatait. A tanulmány két hipotézist vizsgál:

H1: Az érdekcsoportok elégedetlenek a jelenlegi jogszabályokkal.

H2: A szakmai szervezetek a hatékonyabb szabályozást és az illegálisan tevékenykedő idegenvezetők elleni elrettentő büntetések alkalmazását tekintik a jogszabályi változások központi elemének.

A kutatási módszertan négy, részben egymásra épülő lépésből áll, amelyeket az 1. táblázat ismertet.

1. táblázat: A kutatás felépítése	
1. lépés	Az idegenvezetés gyakorlatára vonatkozó szakirodalom elemzése
2. lépés	a) Az idegenvezetői tevékenységre vonatkozó EU-s jogszabályi környezet vizsgálata.
	b) A magyarországi idegenvezetői tevékenységre vonatkozó jogszabályi környezet vizsgálata.
3. lépés	A vizsgálatba bevont, az idegenvezetés területére vonatkozó jogszabályokkal rendelkező országok összehasonlító elemzése.
4. lépés	A szakmai érdekvédelmi képviselők vezetőivel folytatott mélyinterjúk bemutatása, az eredmények értékelése.
Konklúzió	
Forrás: saját szerkesztés	

Az első rész az idegenvezetés elméleti alapjait tárgyalja. Fontos megemlíteni, hogy az aktuális kutatások legnagyobb része elsősorban a digitalizáció kihívásainak vizsgálatát taglalja, a jogszabályi háttérrel rendkívül kevés szakmai anyag foglalkozik.

Az első részhez kapcsolódva a második rész jogi elemzést nyújt, rávilágítva a szakma működésével kapcsolatos problémákra, valamint az EU-n belüli határokon átnyúló tevékenység lehetőségeire. Kiemeli a szabályozási hiányosságokat, fókuszálva a vonatkozó törvények, rendeletek és ajánlások tartalmi elemzésére, elsődleges forrásokat használva.

A harmadik rész az európai idegenvezetői gyakorlatokat vizsgálja, hogy jobban rávilágítson a magyar rendszer sajátosságaira. Példákat hozok Portugáliából, Csehországból és Olaszországból, valamint összehasonlítást készítek Franciaország, Spanyolország, Málta és Szlovákia jogi és képzési gyakorlatairól. Elemeztem továbbá a Magyarországi Idegenvezetők Szövetsége (MISZ), a Magyar Idegenvezetők Egyesülete (MIE) és az Európai Idegenvezetők Szövetsége (FEG) által közölt adatok is.

A negyedik rész a 2024 júniusában a MISZ és a MIE elnökeivel végzett félig strukturált mélyinterjúk eredményeit tartalmazza. Bár a két szervezet a szakmában aktív idegenvezetők mintegy 20%-át képviseli, munkájuk országos szinten releváns információkat nyújt, tekintettel arra, hogy tevékenységüket országos hatókörrel végzik.

A kutatás során projektív technikát alkalmaztam, amely lehetővé tette a strukturált kérdések szabványosítása mellett az interjúalanyok véleményeinek, motivációinak és attitűdjeinek mélyebb megértését. A projektív technika segítette a válaszadók számára, hogy őszintén kifejezzék álláspontjukat és érzéseiket a tárgyalt témákkal kapcsolatban (Kundi, 2013; Malhotra, 2002).

A tanulmány megállapításai részben a 2022–2024-es időszakban végzett terepmunkán is alapulnak, tekintettel arra, hogy a cikk szerzője 21 éves idegenvezetői tapasztalattal rendelkező, ma is aktív idegenvezető, emellett a MIE alapítója és korábbi alelnöke.

4. Eredmények és értékelés

A fejezet az unióban és hazánkban hatályos és a téma szempontjából releváns jogszabályok és esetek bemutatásával és elemzésével foglalkozik. A szakma összetettsége és a vele szemben támasztott magas szintű elvárások indokoltá teszik a jogi szabályozás vizsgálatát, különös tekintettel az engedélyhez és a képesítéshez kötődően. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió belüli nem létezik jelenleg egységes jogi szabályozás, a tagállamok saját hatáskörben alakíthatják ki nemzeti szabályozásukat. A következőkben a térségben tapasztalható sokszínűséget tekintjük át, konkrét példákkal bemutatva a szabályozási gyakorlatok különbözőségeit.

4.1 Európai jogi háttér – Az idegenvezetés jogi vonatkozásai és egyes esetei

Az Európai Unióban nem létezik egységes jogi keretrendszer az idegenvezetői tevékenység gyakorlására. Az EN 15565 (európai szabvány: CEN13809) 2008-as szabványa meghatározza az idegenvezetők képzésére és képesítésére vonatkozó minimális követelményeket, amelyek célja a minőségi turizmus biztosítása, valamint az EU tagállamaiban a szolgáltatások szabad mozgásának elősegítése. A szabvány kiemeli a helyi idegenvezetők szerepét a turisták számára nyújtott szolgáltatások minősége szempontjából, és támogatja az EU azon erőfeszítéseit, hogy elősegítse a szolgáltatások szabad áramlását a tagállamok között. Ezt segíti elő az Európai Parlament (n.d.; 2015) állásfoglalása is az európai turizmus előmozdításáról.

Az EU tagállamainak többsége (14 tagállam) úgy véli, hogy a turistavezetői tevékenységet megfelelő képzéshez kell kötni, és szükséges engedély kiadása a képesítés megszerzését követően. Az alábbiakban a különböző megközelítések és szakpolitikai irányok bemutatása és elemzése következik. A vizsgálatba bevont országok: Ausztria, Belgium (Wallónia), Horvátország, Ciprus, Franciaország, Görögország, Magyarország, Olaszország, Málta, Románia, Szlovákia, Szlovénia és Spanyolország (bizonyos régiókban) (Pappers, 2020, ETOA 2024).

4.1.1 Európai példák az idegenvezetői jogszabályozásban és annak gyakorlati alkalmazásában

Az európai országok különböző megközelítéseket alkalmaznak az idegenvezetői tevékenység jogi szabályozásában (Novotny, 2021). Néhány országban, például Dánia, Németország és Franciaország esetében, az idegenvezetés nem szabályozott, míg más országokban, mint Magyarország, Horvátország és Portugália esetében, jogszabályok írják elő a szakmai képesítést.

Ez a különbség az EU alapvető szabadságelveivel magyarázható, mint a személyek, tőke, munkaerő és szolgáltatások szabad mozgása, ami azonban megosztja a tagállamok véleményét az idegenvezetői tevékenység szabályozásában.

2. táblázat: Az idegenvezetői tevékenységgel kapcsolatos elvárások a vizsgált európai országokban

Ország	Engedély/képesítés szükséges?	Szabályozás jellege	EU-kompatibilis képesítés	Megjegyzés
Magyarország	Igen	Elavult szabályozás, alacsony büntetések, gyenge ellenőrzés	Részen kompatibilis	Reformjavaslat folyamatban
Portugália	Nem	Liberalizált piac	Igen	Képesítés nem kötelező, de elfogadják más tagállamok végzettségét
Csehország	Igen	Szigorú szabályozás, engedély látható viselése kötelező	Igen	Szigorú szankciók az illegális tevékenységre
Franciaország	Nem	Liberalizált piac	Igen	A piac szabályoz, nem az állam
Ausztria	Igen	Képzésközpontú, szankcionáló rendszer	Igen	Magas szintű elvárások
Olaszország	Igen	Országos engedély, korábban régióként változott	Részen kompatibilis	Piacvédelmi korlátozások
Németország	Nem	Nem szabályozott	Igen	Szabad piac
Dánia	Nem	Nem szabályozott	Igen	Teljes liberalizáció
Egyesült Királyság	Nem egységesen	Akkreditált tanfolyamok előnyökkel, nem kötelező	Igen (Brexit előtt)	A Brexit óta nem teljesen EU-kompatibilis
Szlovákia	Igen	Képesítéshez kötött	Igen	EU-szabályokkal harmonizált
Spanyolország	Igen	Szigorú, költséges képzés és engedély	Igen	Hatékony ellenőrzés
Málta	Igen	Szigorú szabályozás, engedélyköteles	Igen	Kis ország, egységes rendszer

Forrás: saját szerkesztés, 2025

Portugáliában 2011 óta a szabályozás nem biztosítja a teljes szakmai érdekvédelmet, a szakmai tevékenységet végzők számára a szakmai képesítés megszerzése nem kötelező.

Csehországban a főváros, Prága tapasztalta az illegális idegenvezetők okozta óriási gazdasági veszteségeket, így ott a szakmai lobbieredményeként 2021-től új jogszabály lépett életbe, amely engedélyhez köti az idegenvezetői tevékenységet, és kiköti a szakmát gyakorló számára engedélyének (igazolványának) látható viselését. A szakmai végzettséggel nem rendelkező, illegális idegenvezetők súlyos szankcionálását is biztosítja az új jogi szabályozás.

Franciaország a liberalizált piac előnyeit hangsúlyozza, arra hivatkozva, hogy a silány minőséget nyújtó szolgáltatókat maga a piac veti ki magából.

Ausztria kiemeli az idegenvezetők szerepét a látogatók elégedettségében, és az idegenvezetők magas szintű képzésére összpontosít. A szakmai szervezetek előírják a képesítés megszerzésének kötelezettségét, valamint magas büntetéseket rónak azokra, akik az előírások ellenére engedély nélkül végzik a tevékenységet (Fachverband Freizeit- und Sportbetriebe, 2014)

Olaszország, amely gazdag történelmi örökséggel rendelkezik, kezdetben nagyon szigorú szabályokat vezetett be a helyi és a külföldi idegenvezetők számára egyaránt. Ezek a jogszabályok előírták, hogy a helyi idegenvezetői engedély csak abban a régióban érvényes, ahol azt kiadták. Másik tagállamból érkező idegenvezetők képesítését az Unió szabadságjogokra vonatkozó szabályozása ellenére sem fogadták el. Ezek a szabályozások sértették az EU szolgáltatások szabadságára vonatkozó irányelvét, így a Bizottság eljárást indított. Az eljárás eredményeként 2013-ban módosították a törvényt, így a határon túli regisztráció érvényessége egész Olaszországra kiterjed, és az EU tagállamaiban szerzett képesítéseket országosan elismerik (Európai Parlament, 2014). Ugyanakkor piacvédelmi okokból a kiemelt turisztikai helyszíneken és épületekben a határon átnyúló szolgáltatásra vonatkozó engedély nem hatályos.

Egyes országok, például az Egyesült Királyság, a decentralizált megközelítést választották, és az EU által előírt képzésen alapuló vezetők számára előnyöket biztosítanak. A sikeres képzést kitűzőkkel jelzik, és az ilyen tanfolyamokat az EU szabványainak megfelelően akkreditálták (FEG, 2024a; FEG, 2024b) és fogadják el ma is a Brexit ellenére is. A piacon ugyanakkor az akkreditált és „freelancer” idegenvezetők egyaránt jellemzők.

Hazánk számára a vizsgált országok közül, figyelembe véve a magyar érdekképviselők és a szakma törekvéseit, a centralizált, engedélyköteles tevékenység végzésére vonatkozó szabályozás igénye alapján az osztrák példa lenne a követendő. Ausztriában a szabályozás naprakész, jól átlátható. A érdekvédelmi szervezetek mellett a tartományi turizmusért felelős személyek is kiállnak az idegenvezetők érdekeinek erőteljes képviselője mellett. Jól tetten érhető ez Bécs, de akár Linz példáján keresztül is, ahol a napidíjakra vonatkozó ajánlások mellett számos fontos, a tevékenység végzésére vonatkozó ajánlást is kaphat az érdeklődő a helyi turisztikai irodákban.

Magyarországon az idegenvezetők tevékenységét elavult jogszabályok szabályozzák, melyeket a 3. táblázat mutat be. Hazánkban az idegenvezetői tevékenység engedélyhez kötött. Megköveteli a szakképzésen való részvételt, a sikeres vizsgát és legalább egy idegen nyelv, középfokú komplex (B2) szakmai ismeretét. A szabályozás az illegális idegenvezetést büntetni rendeli, ugyanakkor a büntetés alacsony mértéke nem elriasztó, és bár van ellenőrzésre kijelölt hatóság, tényszerű ellenőrzés hazánkban az illegális idegenvezetői tevékenység kiszűrésére nincs.

3. táblázat: Összefoglaló táblázat az idegenvezető szakmát meghatározó hazai jogszabályokról és tartalmukról

Jogszabály	Tartalom
41/1995-ös IKM rendelet az idegenvezetésről	Az első jogszabály az idegenvezetői tevékenységről a rendszerváltás után. Meghatározta, hogy az idegenvezetés megbízási szolgáltatás, amely részletes tájékoztatást ad a turistáknak a látványosságokról. 2010. január 2-án hatályát veszítette.

2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről 2. §	Az idegenvezetői tevékenységet a turisták helyszíni tájékoztatásaként határozza meg.
33/2009-es ÖM rendelet az idegenvezetői tevékenységről	Az 1995-ös rendelet átdolgozott változata. Előírja, hogy idegenvezetői munkát csak megfelelő szakmai képzéssel rendelkező személy végezhet. Megköveteli a középfokú C típusú nyelvvizsgát.
2009. évi LXXVI. törvény a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól	Az idegenvezetők regisztrálását és nyilvántartását szabályozza. Az engedély lehetővé teszi a munkavégzést Magyarországon és csoportkísérőként külföldön is.
365/2016- (XI. 29) Korm. rendelet Budapest Főváros Kormányhivatalának egyes ipari és kereskedelmi ügyekben eljáró hatóságként történő kijelöléséről, valamint a területi mérésügyi és műszaki biztonsági hatóságokról	Meghatározza, hogy Budapest Főváros Kormányhivatala felelős az engedélyek kiadásáért, míg az MKEH az engedélyek nyilvántartásáért.
2006/123/EK irányelv – szolgáltatási irányelv	Lehetővé teszi a határon átnyúló szolgáltatásokat. Az uniós engedéllyel rendelkező idegenvezetők más EU-s országokban is dolgozhatnak. Az EGT-állampolgároknak elegendő regisztrálniuk Magyarországon, míg az EGT-n kívüli országok állampolgárainak teljesíteniük kell a magyar jogszabályok előírásait, beleértve a magyar nyelvtudást és a nyelvvizsgát.
2005/36/EK irányelv a szakképzések elismeréséről	Lehetővé teszi a másik országban szerzett szakképzés elismerését.
EN 15565:2008 szabvány	Nem kötelező érvényű, az idegenvezetők képzésére vonatkozó európai szintű ajánlásokat fogalmaz meg.

Forrás: saját szerkesztés

Sajnálatos módon a jogi környezet sokszínűsége és fragmentáltsága, az alacsony büntetési tétel és az ellenőrzés hiánya miatt Magyarországon az illegális tevékenységet végző idegenvezetők száma magas, és munkájuk komoly gazdasági és minőségi problémákat idéz elő.

4.1.2 Jelenlegi helyzet és új jogszabályi perspektívák az idegenvezetők számára Magyarországon

Az idegenvezetői tevékenység végzésére jogosult szolgáltatók regisztrálása szükséges a kereskedelmi törvény 6/G. § (d) pontja, valamint a 33/2009 (XII. 18.) számú rendelete szerint. Magyarországon jelenleg körülbelül 15.000 idegenvezető dolgozik (a Magyar Kereskedelmi és Engedélyezési Hivatal adatai szerint), ebből becslések szerint csupán 3500-5000 fő az, aki ténylegesen, aktívan végez idegenvezetői tevékenységet (Kundi, 2020, 2021). Azonban a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) nem vezet nyilvántartást az éves engedélyek számáról, így nincs lehetőség az engedélyek és a Magyarországra látogató turisták számának összevetésére.

A szakmai érdekképviseleti szervezetek (MIE, MISZ) és belső adatok alapján mintegy 3500 aktív idegenvezető körülbelül 75%-a Budapesten és annak vonzáskörzetében dolgozik. Ezt alátámasztja, hogy a főváros és környéke az ország leglátogatottabb területei, így itt van a legnagyobb szükség idegenvezetőkre. A szakmai szervezetek a jogszabályi környezet megerősítésére irányuló erőfeszítéseiket 2017 óta folytatják. Az MIE és a MISZ számos nyilatkozatot, javaslatot, konzultációt és szakmai fórumot szerveztek a

rendeletmódosítás és új törvényi szabályozás előkészítése érdekében. A legújabb javaslat ismételt benyújtásához több konzultáció és kormányzati kérés is hozzájárult.

A Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ) 2023. április 11-én tartott szakmai fórumán kiemelte, hogy a helyzet pontos felméréséhez szükséges adatok nem állnak rendelkezésre, mivel nincs naprakész adatbázis az idegenvezetők számáról és tevékenységükről. Az MTÜ szerint a másik probléma, hogy a külföldi, engedély nélküli idegenvezetők által közölt információk túlságosan szubjektívek, és azok tartalmát, minőségét nem lehet megfelelően ellenőrizni.

Az MTÜ vezérigazgatója több alkalommal is találkozott a szakmai szervezetek elnökeivel és képviselőivel, akik előkészítették az új törvénytervezetet, amely jelenleg nyolc fő részből áll. A tervezet célja, hogy az idegenvezetőket önálló szakmaként definiálja, a korábbi „egyéb foglalkozások” TEÁOR-megjelölés helyett. A javaslat egyértelmű definíciókat és típusokat ad az idegenvezetők számára. A korábbi tíz elavult kategória helyett a következő típusokat különbözteti meg:

- Helyi idegenvezető;
- Túravezető, túraszervező;
- Tour operátor képviselője/Telepített idegenvezető/REP;
- Egyéb tevékenységek (természeti értékek bemutatói, tárlatvezető idegenvezetők).
- A tervezet hangsúlyozza, hogy az idegenvezetők minden körülmények között kötelesek betartani a szakmai etikai kódex előírásait. A munkavégzés munkaszerződés, együttműködési vagy ügynöki szerződés alapján történik.

A törvénytervezetben szereplő javaslatok alapján csak olyan személyek végezhetnek idegenvezetői tevékenységet védett/kiemelt területeken Magyarországon, akik rendelkeznek magyar idegenvezetői igazolvánnyal. Az engedély megszerzésének minimumfeltételei a középiskolai érettségi, egy nyelvvizsga – a későbbi szakmai nyelv – és egy sikeres idegenvezetői vizsga.

Az EGT-országokból származó idegenvezetők számára, akik nem rendelkeznek magyar idegenvezetői engedéllyel, az EU jogszabályainak megfelelően a világörökségi helyszíneken és védett turisztikai helyszíneken történő idegenvezetés kizárólag magyar idegenvezetők kötelező alkalmazása mellett biztosított. Az EGT-n kívüli országokból származó idegenvezetők számára a magyar idegenvezetői vizsga letétele szükséges a munkavégzéshez.

A törvénytervezet az alábbi javasolt szankciókat vezetné be az engedély nélküli idegenvezetők számára:

1. fokozat: figyelmeztetés;
2. fokozat: 2000 € bírság;
3. fokozat: 3000 € bírság.

A javaslatok között szerepel egy új idegenvezetői igazolvány (kártya) bevezetése is, amely egy QR kóddal ellátott, és amely a vezető munkavégzése közben viselendő. Az új igazolvány tartalmazza a vezető adatait, többek között például a nevét és a nyelvtudását.

A szakmai szervezetek a törvényjavaslatban a képzés fontosságát is hangsúlyozzák, amely 5 éves ciklusokban történne, és ingyenes lenne az idegenvezetők számára. A tervezetben szereplő javaslatok között megjelenik az is, hogy a felkészüléshez és munkához szükséges gyakorlati tapasztalatszerzés érdekében lehetőség legyen ingyenes múzeumi belépésre.

Ennek a jogszabályi és szakmai fejlesztési folyamatnak a célja, hogy a turizmus területén dolgozó idegenvezetők számára olyan keretet biztosítson, amely hozzájárul a magas szintű szolgáltatások nyújtásához, javítja a munkavállalók helyzetét és elősegíti Magyarország turizmusának további fejlődését.

4.1.3 A szakmai érdekvédelmi szervezetek vezetőivel készített interjúk megállapításai

2024. június 24-én és 28-án félig strukturált mélyinterjúk készültek a szakmai idegenvezetői szervezetek vezetőivel, melyek célja az volt, hogy feltárják a szervezetek állásfoglalását az idegenvezetők munkájának szabályozásával kapcsolatban. Az interjúk 22 nyitott kérdést tartalmaztak, melyeket egy héttel az interjúk készítése előtt küldtem meg a szakmai szervezetek vezetőinek. Az interjúkban Caesar Éva, a MISZ volt elnöke és jelenlegi alelnöke (R1), valamint Deák Judit, az MIE elnöke (R2) vettek részt.

Az interjúk során kiderült, hogy az interjúalanyok miket tartanak a legnagyobb problémáknak a kormányzati és állami támogatás hiányában. Megerősítették, hogy a szakma jelentős mennyiségű munkát veszít az elavult, gyenge és hatástalan jogszabályok miatt. Külföldi idegenvezetők (tipikusan harmadik országokból) is végeznek idegenvezetői tevékenységet, de nem veszik igénybe a helyi vezető kollégák szolgáltatásait, bár ez a szabályozás szerint kötelező lenne. Különösen nagy problémát jelent, főként a nagyvárosokban, mint Budapest, hogy engedéllyel nem rendelkező, külföldi diákok ingyenes túrákat kínálnak.

Bár a szervezetek fő céljait tartalmazza az alapszabályuk, mindkét interjúalany hangsúlyozta, hogy az idegenvezetői szakma érdekvédelme és az engedéllyel rendelkező magyar idegenvezetők védelme az engedély nélküli idegenvezetőkkel szemben prioritás. Kiemelték, hogy ezt a célt az engedély nélküli munkavégzés visszaszorításával, hatékony ellenőrzésekkel és visszatartó erejű büntetésekkel lehet elérni.

Az ingyenes túrákkal kapcsolatban rámutattak, hogy ezek kínálata jó lehetőséget jelenthet a fiatal, tapasztalatlan szakemberek számára, de sajnos számos negatív hatással jár. Ezen hatások egyike az adófizetés gyakori elmulasztás, de R2 arra is felhívta a figyelmet, hogy az „ingyenes” kifejezés más kontextusokban sem helytálló, mivel egyrészt javasolt áron dolgoznak, másrészt „biztosítják” – gyakran etikátlan módon – annak beszédését.

R1 arra is felhívta a figyelmet, hogy a Budapesten ingyenes túrákat kínáló, spanyol nyelvű idegenvezetők többsége már Magyarországon letelepedett, így az EU-s regisztráció a határokon átnyúló szolgáltatásokra nem elegendő számukra; a magyar szabályozásnak kellene őket érintenie (tanfolyam elvégzése, magyar nyelvismeret, vizsga letétele), de ezt figyelmen kívül hagyják.

A válaszadók egyike sem gondolta úgy, hogy az ingyenes túrákat kínáló idegenvezetők naprakészebbek vagy professzionálisabbak lennének. Mindkét interjúalany úgy véli, hogy az élethosszig tartó tanulás a szakma lényege, nélküle senki sem lehet minőségi idegenvezető. Ezért céljuk, hogy az idegenvezetők az új törvénytervezet elfogadása esetén ötévente kötelezően megújítsák engedélyüket.

Az interjúalanyok abban is egyetértettek, hogy a mai turisták már nem kedvelik és nem is igénylik a túl részletes és mélyreható túrákat, városnézéseket, sokkal inkább interaktív, élményalapú sétákat részesítenek előnyben. R2 arra is felhívta a figyelmet, hogy sok olyan idegenvezető, aki ingyenes túrákat kínál, gyakran csak azért módosítja a történeteket, hogy nagyobb hatásfokkal mesélhesse azokat. Ez ugyan szórakoztatóbbá teheti a túrát, de nem lesz autentikus vagy professzionális.

R2 hangsúlyozta, hogy az idősebb generációhoz tartozó kollégák gyakran nem képesek vagy nem hajlandóak lépést tartani a technológiai újításokkal, de mindig készek frissíteni tudásukat.

A törvénymódosítással kapcsolatosan a következő tényezőket emelték ki az oktatás és a jogszabályi változtatások szükségessége kapcsán:

- a képzés gyakorlati jellegének erősítése;
- a nyelvoktatás fejlesztése;
- az idegenvezetői engedélyek 5 évente történő megújítása;
- képzési tanfolyamokon való részvételi kötelezettség (kreditpontok gyűjtése az engedély megújításához);
- egyszeri idegenvezetői kártyacsere az aktív idegenvezetők adatainak gyűjtése érdekében, valamint QR kódos kártya kiadása és bevezetése, amely tartalmazza a legfontosabb adatokat;

- ellenőrző hatóság kijelölése, amely felelős az idegenvezetők tevékenységének figyelemmel kíséréséért, és rendszeres ellenőrzések bevezetése;
- büntetések bevezetése engedély nélküli idegenvezetők számára.

Az interjúalanyok elmondása alapján a képzés fejlesztése elengedhetetlen, melyet célszerű lenne nemzetközi minták alapján elsősorban felsőoktatási keretek között megszervezni. Az oktatási tantervnek illeszkednie kellene a turizmusra jellemző piaci környezet elvárásaihoz (digitális technológiák, élmény alapú szolgáltatás, hatékony kommunikáció). Érdemes lenne a mintatanterv kialakításába és a kimeneti követelményként lebonyolított vizsgáztatásba a szakmai szervezeteket bevonni, a képzést rajtuk keresztül akkreditáltatni. A későbbiekben a szakmai szervezetek által szervezett továbbképzések jó lehetőséget nyújtanának kreditpontok gyűjtésére, ami a kollégák tudásának szinten tartása mellett új ismeretek és specializált tudás megszerzését és az aktuális elvárásoknak való könnyebb megfelelést segítenék.

4.2 Helyzetértékelés

Hosszú közös munkát követően a Magyar Idegenvezetők Egyesülete és a Magyarországi Idegenvezetők Szövetsége 2023-ban új javaslatot terjesztett elő a Magyar Turisztikai Ügynökségnek az idegenvezetői tevékenység szabályozásának megújítására, amely a tevékenység modern és átlátható szabályozását, valamint hatékony ellenőrzési háttér biztosítását célozza. Az MTÜ 2023-ban elfogadta a legújabb szakmai törvényjavaslatot, így mindkét szervezet bizakodó, még annak ellenére is, hogy jelen kézirat zárásáig (2025. január 17.) további előrelépés nem történt az ügyben.

A szakmai érdekképviselők nem elégedettek a jelenlegi jogszabályokkal (T1), és ezt egyértelműen megerősítették az interjúk és a másodlagos adatfeldolgozás is. A szervezetek vezetői hangsúlyozták, hogy a jobb szabályozás és a rendszeres ellenőrzés képezik a szakma megújításának alapját (T2). Mindezek alapján a kutatás mindkét hipotézise beigazolódott.

Az idegenvezetők és azok szakmai érdekvédelmi szervezetei intenzíven lobbiznak az új jogszabályok bevezetéséért. Az MIE és a MISZ vezetői úgy vélik, hogy csak egy jól működő képzési rendszer és a szakma számára biztosított hatékony jogi háttér garantálhatja a minőségi munkavégzést. Ez biztosítja az átlátható gazdaságot, további bevételt a települések és az ország számára, valamint extra munkát az idegenvezetőknek, akik sokat tanultak, hogy megszerezzék engedélyüket. Az európai gyakorlat elemzése alapján a képzés és a jogszabályok több országban is relevánsnak számítanak az idegenvezetők számára, figyelembe véve az EU előírásait is. Mindkét vezető egyetértett abban, hogy erős oktatási rendszerre és frissített jogszabályokra van szükség a szakma megújításához.

A fenti állításokkal a kutatás fő kérdése (Q1) is igazolást nyert, mely szerint egyértelműen szükséges a magyar jogszabályok megerősítése, figyelembe véve az Európai Unió keretrendszerét és a vizsgált országok gyakorlatait.

Az is jelentősen javítaná a szolgáltatások minőségét, ha a turizmus nem egy-egy minisztérium mostohagyermeké lenne, hanem végre létrejönne egy független Turizmus Minisztérium Magyarországon, amely felelne a szakmai szabályozásokért, meghatározná a stratégiai célokat és a minőségi turizmus fejlesztésének irányait.

5. Összefoglalás

Az idegenvezetői szakma fontos a turizmusban. A kollégák ismerik a helyi értékeket, szokásokat, tudják, hol érdemes vásárolni, hol étkezni. Az idegenvezető rendelkezik a szükséges szakmai képesítéssel, történelmi és kulturális tudással, amelyet hosszú évek tapasztalata csiszolt, és amely biztosan új információkkal gazdagítja a látogatókat. Azonban ez a tudás és a szakmai szervezetek közös akarata még nem elegendő ahhoz, hogy pótolják a jogi keretben lévő hiányosságokat, így a helyzet konszolidálása érdekében a jogszabályi változtatás időszerű és hosszú távú megoldást jelenthet.

Magyarországon tehát, annak ellenére, hogy a szakmai érdekvédelmi szervezetek erőteljes lobbizást folytattak és folytatnak az idegenvezetők ügyében, nem történt változás az elavult és hatástalan szabályozásban. Eközben számos országban, például Spanyolországban, Olaszországban, Ausztriában és Portugáliában szigorú (és költséges) idegenvezetői képzést vezettek be. Ezek az országok hatékony ellenőrzéseket is alkalmaznak az illegális idegenvezetői tevékenységek kiszűrésére. Aki engedély nélkül végez idegenvezetést, súlyos büntetésekkel nézhet szembe. Az illegális munkavállalás a fenti országokban akár kiutasítással is járhat, ha az elkövetett szabálysértés ismétlődik. Az EU tagállamai közötti regisztrált munkavégzés mellett például Olaszország számos további korlátozást vezetett be külföldről érkező idegenvezetők esetében (pl. kiemelt turisztikai helyszínek minden esetben csak helyi idegenvezetővel látogathatók), hazánkban azonban a helyzet megoldása továbbra is bizonytalan.

Irodalomjegyzék

- Al-Ta'i, H. (2001). The origins of the tourism industry. Amman: Al Warraq Foundation.
- Alrawadieh, Z., Cetin, G., Dincer, M. Z., Dincer, F. I. (2019). The impact of emotional dissonance on quality of work life and life satisfaction of tour guides. The Service Industries Journal, 40(1–2), 50–64. <https://doi.org/10.1080/02642069.2019.1590554>
- Black, R., & Weiler, B. (2013). Current themes and issues in ecotour guiding. In International Handbook on Ecotourism. <https://doi.org/10.4337/9780857939975.00033>
- Brodsky-Porges, E. (1981). The grand tour travel as an educational device 1600-1800. Annals of Tourism Research, 8(2), 171–186. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(81\)90081-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(81)90081-5)
- Cetin, G., & Yarkan, S. (2017). The professional relationship between tour guides and tour operators. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 17(4), 345–357. <https://doi.org/10.1080/15022250.2017.1330844>
- Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. Annals of Tourism Research, 12(1), 5–29. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(85\)90037-4](https://doi.org/10.1016/0160-7383(85)90037-4)
- Collins, V. R. (2000). Becoming a tour guide: the principles of guiding and site interpretation. Continuum.
- De La Harpe, M., & Sevenhuysen, K. (2020). New Technologies in the Field of Tourist Guiding: Threat or Tool? Journal of Tourismology, 13–33. <https://doi.org/10.26650/jot.2020.6.1.0009>
- ETOA (2024). Guiding regulation. Elérhető online: <https://www.etoa.org/operating-in-europe/guiding/>
- Európai Idegenvezetők Egyesülete (FEG). (n.d.). CEN definitions. Elérhető online: https://www.feg-touristguides.com/cen_definitions.php (letöltve: 2024. december 6.)
- Európai Parlament. (2014). Rules governing tourist guides in Italy. Elérhető online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2014-000901_EN.html (letöltve: 2024. február 12.)
- Európai Parlament. (2015). European Parliament resolution of 29. October 2015 on new challenges and concepts for the promotion of tourism in Europe (2014/2241(INI)), 62. pont. Elérhető online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-10-29_EN.html#sdocta6 (letöltve: 2024. július 20.)
- Európai Parlament. (n.d.). European Parliament resolution of 29 October 2015 on new challenges and ideas for promoting European tourism. Elérhető online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0391_HU.html?redirect (letöltve: 2024. január 23.)
- Fachverband Freizeit- und Sportbetriebe. (2014). Arguments in favor of the regulated profession of tourist guide (German). Elérhető online: https://austriaguides-kongress.at/wp-content/uploads/2015/11/Argumentarium_fremdenfuehrer_reglementierung_2015.pdf (letöltve: 2024. június 20.)

- FEG. (2024a). British Guild of Tourist Guides. Elérhető online: <https://www.feg-touristguides.com/guild.php> (letöltve: 2024. június 20.)
- FEG. (2024b). Scottish Tourist Guides Association. Elérhető online: <https://www.feg-touristguides.com/stga.php> (letöltve: 2024. június 20.)
- Ferreira, A., & Villares, M. (2023). Literary tourism: The new challenges facing the certified tourist guides. In J. V. Carvalho, A. Abreu, P. Liberato, & A. Peña (Eds.), *Advances in Tourism, Technology and Systems* (pp. 345-359). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-0337-5_14
- Hu, W. (2007). Tour guides and sustainable development: the case of Hainan [PhD thesis]. University of Waterloo. Kézirat.
- Ipari és Kereskedelmi Minisztérium. (1995). 41/1995. sz. rendelete az idegenvezetésről. (letöltve: 2024. december 12.)
- Khasawneh, M. S., - Al. Makadmah, I. M., Shatnawi, H. S., Al Najdawi, B. M. (2018). The impact of behaviors and skills of the tour guide in guiding the tourist groups. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, (8)1, 1-13.
- KSH. (n.d.). FEOR-08, 5233 Idegenvezető meghatározás. Elérhető online: <https://www.ksh.hu/docs/szolgaltaatok/hun/feor08/5/5233.html> (letöltve: 2023. december 12.)
- Kundi, V. (2013). Fesztiválok városokra gyakorolt gazdasági és társadalmi-kulturális hatásai: A győri Magyar Táncfesztivál és a Miskolci Operafesztivál [PhD értekezés]. Széchenyi István Egyetem.
- Kundi, V. (2020). Az idegenvezetők helyzete a Koronavírus-járvány után. Vállalkozói értesítő - Vendéglátás és turizmus.
- Kundi, V. (2021). Az idegenvezetői munka jelentősége napjaink turizmusában. In Albert, T. A., Happ, É., & Printz-Markó, E. (Szerk.), "Változó világ, változó turizmus": XI. Nemzetközi Turizmus Konferencia Tanulmánykötet (pp. 161-170). Széchenyi István Egyetem.
- Magyar Országgyűlés. (2009). 2009. évi LXXVI. törvény a szolgáltatások megkezdésének és folytatásának általános szabályairól.
- Magyar Parlament. (2005). 2005. évi CLXIV törvény a kereskedelemről. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/en/2005-164-00-00> (letöltve 2024. december 13-án)
- Malhotra, N. K. (2002). Marketing kutatás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- MTÜ. (2023). Idegenvezetői tevékenység megújítása, az idegenvezetők szakmai napján tartott prezentáció alapján, a prezentációt készítette: Juhász Szabolcs, Budapest, 2024. április 14.
- Oxford English Dictionary. (1933). Volume 4. Oxford, Clarendon.
- Pappers politique (2020). Uniform rules for tour guides. Elérhető online: https://politique.pappers.fr/question/uniform-rules-for-tour-guides-QECR863971?utm_source=chatgpt.com <https://doi.org/10.1079/9780851993683.0549>
- Sheehan, L., Ritchie, J. R. B., & Hudson, S. (2007). The Destination Promotion Triad: Understanding Asymmetric Stakeholder Interdependencies Among the City, Hotels, and DMO. *Journal of Travel Research*, 46(1), 64–74. <https://doi.org/10.1177/0047287507302383>
- WFTGA (2012). Qualification. Archivált oldal, elérhető online: https://wftga.org/about/education-of-tourist-guides-worldwide/?utm_source=chatgpt.com (letöltve: 2025. április 15.)
- WFTGA. (2024). The hands of friendship stretched across the world. Elérhető online <https://wftga.org/wp-content/uploads/2024/07/WFTGA-Training-Brochure-2024-290724.pdf>(letöltve: 2024. február 21.)